

Emma's Oorlogsjaren

“Een romantische fantasie”

Eerste druk 2017

© R. Anouke van der Wart

Correctie en redactie: Mireille

Deze roman is fictie op enige geschiedenis feiten na die worden genoemd. Namen, personages en gebeurtenissen zijn ofwel het product van de verbeelding van de auteur ofwel fictief gebruikt. Enige gelijkenis met werkelijke gebeurtenissen of bestaande personen berust geheel op toeval.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enig andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

*Met dank aan mijn Mireille voor alle hulp
in het corrigeren en redigeren
en haar ideeën als ik weer eens in de knoop zat.*

Emma's Oorlogsjaren

“Een romantische fantasie”

Hoofdstuk Een

Langzaam word ik wakker. Mijn ogen zijn nog dicht en uit de huiskamer klinkt het geluid van de radio. Ik doe ze open en kijk op de wekker; half acht. Raar dat mijn moeder de radio heeft aanstaan. Dat doet ze nooit als m'n vader naar zijn werk is.

Ik sla de dekens van me af en trek pantoffels aan. Het is begin mei en al niet meer zo koud, maar fris genoeg om mijn ochtendjas aan te trekken.

Rustig en nog niet helemaal wakker loop ik de trap af naar de huiskamer. Daar zitten mijn ouders voorover gebogen met hun oor bij de radio. Het schijnt heel belangrijk te zijn want het is vrijdag en mijn vader moet gewoon werken.

“Wat is er?” vraag ik.

Mijn vader draait zich geërgerd om, legt zijn wijsvinger op de lippen en sist hard dat ik stil moet zijn.

Even ben ik verbaasd maar dan staat mijn moeder op en met grote ogen duwt ze me de kamer uit, de gang in.

Kom, gebaart ze. We lopen de keuken in.

“Wat is er aan de hand, waarom zitten jullie voor de radio en waarom is vader niet naar zijn werk toe?”

Mijn moeder kijkt nog steeds bezorgd. “Het is oorlog. De Duitsers zijn Nederland, België en Luxemburg binnen gevallen. Er wordt heel erg gevochten. Vooral op de Grebbeberg en rond Rotterdam.”

“Oorlog? Maar we zijn toch neutraal. Dat waren we in de Eerste Wereldoorlog ook.”

“Dat heeft deze keer niets geholpen. Vanochtend vroeg zijn de troepen de grens overgestoken en zijn er parachutisten geland. Hoe moet het nu verder?”

Moeder schudt haar hoofd. De dreiging van oorlog hing al langer in de lucht nadat de Duitsers verleden jaar september Polen zijn binnen gevallen en even later de Russen ook. Warschau is toen vreselijk gebombardeerd en na een hevige strijd hebben de Polen verloren.

Het was een vreselijke gebeurtenis die heel veel slachtoffers heeft gekost. De Engelsen en ook de Fransen hebben daarop Duitsland een ultimatum gesteld dat ze Polen moesten verlaten. Dat ultimatum werd niet opgevolgd waarop ook deze landen aan Duitsland de oorlog verklaarden. Maar in realiteit gebeurde er weinig. Ze stonden tegenover elkaar in Frankrijk maar er werd zelden een schot gelost.

Nederland mobiliseerde maar er was voor de soldaten niets te doen.

De kranten noemden deze tijd ook wel de ‘nep-oorlog.’

Maar in april werd het voor Denemarken en Noorwegen realiteit, toen Duitsland binnenviel en in een paar dagen beide landen bezette.

Vanaf dat moment neemt ook in Nederland de spanning toe.

De regering sust via de radio de mensen dat wij een strikte neutraliteit doorvoeren.

Dat betekent dat er zowel op Duitse als op Engelse vliegtuigen geschoten zal worden als zij ons luchtruim betreden.

Gisteravond zei Gerbrandy op de radio tegen ons: “Gaat u rustig slapen. Wij waken over u.”

En nu, nu zijn wij ook zonder waarschuwing overvallen.

Moeder en ik gaan terug naar de kamer om mee te luisteren naar wat de radio zegt.

De berichten spreken elkaar tegen. Er zijn Duitse vliegtuigen neergeschoten, maar ook Nederlandse jagers.

Vliegvelden zijn of worden gebombardeerd en op de Grebbeberg houdt ons leger stand ondanks flinke verliezen.

Koningin Wilhelmina richt een proclamatie tot het Nederlandse volk:

'Mijn Volk,

Nadat ons land met angstvallige nauwgezetheid al deze maanden een strikte neutraliteit had in acht genomen, en terwijl het geen ander voornemen had dan deze houding streng en consequent vol te houden, is in de afgelopen nacht door de Duitse weermacht zonder de minste waarschuwing een plotselinge aanval op ons gebied gedaan. Dit niettegenstaande de plechtige toezegging dat de neutraliteit van ons land zou worden ontzien, zoo lang wij haar zelf handhaafden.

Ik richt hierbij een vlamvend protest tegen deze voorbeeldeloze schending van de goede trouw en aantasting van wat tusschen beschaafde staten behoorlijk is. Ik en Mijn regering zullen ook thans onze plicht doen. Doet gij den uwen, overal en in alle omstandigheden, ieder op de plaats waar hij is gesteld, met de uiterste waakzaamheid en met die innerlijke rust en overgave waartoe een rein geweten in staat stelt.

WILHELMINA'

De proclamatie wordt 's avonds in alle dagbladen afgedrukt.

Ik kijk vader aan. Hij schudt zijn hoofd.

“Dit gaan we nooit winnen. De Duitsers zijn sterker en veel beter bewapend. Wat vreselijk voor al onze dappere jongens die nu hun leven zullen verliezen. Waar moet dit naartoe?”

Ik kijk naar de klok, want straks heb ik college op de universiteit in Leiden.

Vader lijkt mijn gedachten te raden.

“Jij gaat niet naar college, Emma. Er wordt overal gevochten en ik weet ook niet of de treinen wel rijden. Het is levensgevaarlijk buiten. Ik mag hopen en bidden dat hier geen bommen zullen vallen. Zolang er gevochten wordt blijven we thuis, dat is voor het moment het veiligst.”

Ik kan niet anders doen dan hem gelijk geven. Ik ga ervan uit dat andere ouders en studenten er net zo over denken. De studie is belangrijk maar je hoeft er niet je leven voor te riskeren.

Na nog een kwartiertje luisteren schudt hij z'n hoofd en zet de radio uit. Hij pakt een sigaret en moeder schenkt hem een kopje koffie in.

Hij kijkt ons beiden aan, een rookwolk uitblazend.

“Dit worden hele zware tijden. Ik ben benieuwd hoe lang onze troepen het uithouden en ik hoop en bid dat ze niet allemaal uitgemoord gaan worden door de Duitsers. Ik ga even naar de overkant, naar Kees. Ik neem aan dat hij ook thuis is. Ik zag hem even geleden in zijn voortuin staan uitkijken naar vliegtuigen.”

Vader komt overeind en loopt naar buiten, de deur zachtjes achter zich sluitend. Kees aan de overkant is een collega van m'n vader.

Ze werken beiden bij de grote NS werkplaats aan de andere kant van Haarlem.

De werkplaats werd al voor de oorlog als potentieel doelwit aangemerkt, dus de kans dat er vandaag wordt gewerkt lijkt mij zeer klein. Het risico dat het gebombardeerd wordt is te groot.

Moeder is naar de keuken gegaan om aardappelen voor vanavond te schillen. Bij situaties waar ze zich niet op haar gemak voelt, en dit is er zeker een, trekt ze zich terug in haar eigen realiteit.

Ik heb geen zin om de hele dag binnen te zitten. De zon schijnt en het is mooi weer voor tien mei.

Voorzichtig loop ik de deur uit en kijk naar boven om eventuele vliegtuigen te spotten maar voorlopig blijft de hemel leeg.

Ik loop terug naar binnen de keuken in en zeg tegen mijn moeder dat het hier rustig is. Er is geen schot te horen en geen vliegtuig te zien.

Ze knikt naar me en gaat door met aardappelen schillen.

“Ik ga even naar Loes toe mam, nu kan het nog,” zeg ik zo vrolijk mogelijk.

“Kijk je wel goed uit, als er wat gebeurt meteen in de kelder schuilen hoor.”

“Ja mam, dat zullen ze bij Loes ook zeker doen.” Ik draai me om en loop naar buiten.

Weer sta ik stil en kijk naar boven, want daar komt nu het gevaar vandaan. Nog niet van de grond want de Duitsers zijn nog niet in onze stad hoop ik.

Plotseling scheert er een vliegtuig snel en laag over de daken. De herrie doet me verstijven van schrik. Zo snel als hij komt, zo snel is hij ook weer verdwenen. Het ging zelfs te snel om te zien of het één van onze vliegtuigen was of een Duitse. Ik heb daar eens foto's van gezien in een artikel in de krant. Ze zijn te herkennen aan een hakenkruis op de staart. Maar daarvoor ging het veel te snel.

In de verte klinken ratelende schoten. Wie het doet of waarvandaan het komt weet ik niet.

Snel loop ik door. Het is maar een goede honderd meter maar ik loop alsof ik achtervolgd word. Ik schiet de voortuin in en als ik bel druk ik me tegen de deur aan om niet gezien te kunnen worden vanuit de lucht.

Loes doet de deur open en ze trekt mij meteen naar binnen.

“Emma, wat kom je doen. Heb je dan niets gehoord van de oorlog?”

Ze kijkt me totaal verbaasd aan: “Je hebt niet eens een jas aan!”

“Nee, niet aan gedacht. Het is trouwens mooi weer en helemaal niet koud en ja ik heb naar de radio geluisterd.”

“Kom, we gaan meteen naar m’n kamer.” Loes loopt voor me uit de trap op. Ze heeft een grotere kamer dan ik en deze zelfs al opgeruimd.

“Is jouw vader naar zijn werk gegaan?” vraagt ze terwijl ze de deur sluit. “Mijn vader niet. Het schijnt dat scholen, openbare gebouwen gesloten zijn en zelfs het station gesloten is. Iedereen is denk ik thuis.”

“Ja, mijn vader is ook thuis gebleven. Het is mogelijk dat de werkplaats een doel is om te bombarderen dus het is nu veel te gevaarlijk. Je weet ook niet op wie of wat ze zullen schieten.”

“Een collega van m’n vader die tegenover ons woont is ook thuis gebleven. We zagen hem buiten staan naar boven te kijken of hij vliegtuigen kon zien. Ik heb er net één gezien toen ik naar je toe liep. Hij ging heel laag over.”

“Was het een Duitse of een van ons?” Ze kijkt me een beetje angstig aan.

“Ik kon het niet zien, het ging te vlug.”

“Hoe moeten we nou boodschappen doen nu het oorlog is?”

Loes schudt haar hoofd. “En als de Duitsers winnen, wat dan?”

“De enige die dan blij zullen zijn, zijn die NSB-ers. Volgens mijn vader maken we geen enkele kans de Duitsers er weer uit te jagen. We hebben te weinig mensen en materieel en wat we hebben is hopeloos verouderd. Ik hoop dat het snel voorbij zal zijn. Het is vreselijk dat zoveel soldaten hun leven verliezen of voor hun leven verminkt raken.”

“Gelukkig merken we er hier nog weinig van,” zegt Loes.

“We zullen wel zien hoe het verloopt en wanneer het gewone leven weer begint. De mensen moeten toch eten, werken en naar school.”

“Maar goed dat het weekend er nu aankomt maar hoe het volgende week gaat, daar heb ik geen idee van.” Loes zit op de rand van haar bed met haar handen tussen haar benen gevouwen en kijkt naar buiten alsof daar de oplossing ligt.

“We zullen het zien. Mijn vader denkt dat deze oorlog snel voorbij zal zijn. Daarna gaat het leven weer door. We kunnen niet met z’n allen maanden thuis blijven.”

“Daar zal je vader wel gelijk in hebben,” zegt Loes zachtjes.

Loes zit nog op de H.B.S. in de laatste klas. Ze moet over een maand eindexamen doen en ik kan begrijpen dat ze bang is dat het nu allemaal niet door zal gaan en dat ze daardoor volgend jaar niet kan gaan studeren.

“Ach, we zullen het wel zien. Momenteel is het gewoon een kwestie van afwachten. Ga gewoon door met voorbereiden voor je eindexamen. Ik denk heus niet dat ze de universiteiten zullen sluiten.”

We blijven nog een uurtje op haar kamer, kijkend door het dakraam of we vliegtuigen zien. Soms in de verte zien we er een voorbij schieten

zonder te weten of het onze of een vijandelijke is. Loes denkt op een gegeven ogenblik zelfs een parachute te zien, heel in de verte, maar ik zie hem niet.

We lopen naar beneden om wat te eten en thee te drinken. De radio staat aan en geeft nog steeds informatie door die soms binnen het half uur alweer wordt tegengesproken. Nederland is in een bange chaos. Niemand schijnt goed te weten wat er aan de hand is.

“Komt tijd komt raad,” zegt Loes haar vader tegen ons als ik weer naar huis ga.

“Kijk goed uit!” zegt Loes terwijl ze mijn schouders vastpakt. “Loop zo snel mogelijk en als er een vliegtuig komt hou je dan gedekt want wie weet schieten ze op je.”

“Het is maar een klein stukje hier in de straat, het zal best wel goed komen.” Ik loop snel naar huis, ondertussen in het rond en naar boven kijkend, maar het vechten schijnt ergens anders plaats te vinden want het blijft rustig.

“Gelukkig dat je er weer bent,” is het eerste wat mijn vader tegen mij zegt als ik de kamer binnen kom.

“De radio heeft net gezegd dat er een avondklok is vanaf acht uur vanavond en dat de straatverlichting niet aangaat om het de Duitsers niet te makkelijk te maken. Ze vragen ons ook om ervoor te zorgen dat ons huis van buiten af zo donker mogelijk is, zodat het niet als een doel kan worden gezien om te bombarderen.”

“Maar hoe zit het morgen met de boodschappen?” vraagt moeder. “Ik zal toch vers brood moeten hebben en ook verse melk.”

Ik loop op mijn moeder af en sla een arm om haar heen.

“Vandaag was het heel rustig en als het morgen ook zo is loop ik snel even naar de winkel en de melkboer voor je. Wij zullen echt de enigen

niet zijn. We moeten allemaal eten en zolang er geen vliegtuigen op ons schieten of bombarderen, of de Duitse soldaten al in de stad zijn valt het risico best mee. Ik heb echt geen zin om een zinloos slachtoffer in deze zinloze oorlog te worden. Kom zeg, ik ben pas negentien.”

“Wijs gesproken Emma,” zegt mijn vader. “Laten we ons hoofd er bij houden en niet op de zaken vooruit lopen. Voorlopig leven we bij het moment en als het veilig is halen we wat we nodig hebben. Deze oorlog is nog niet voorbij en er is geen reden om honger te lijden.”

Als ik de volgende ochtend wakker wordt is het stil buiten. Ergens weet ik niet of dat een goed of slecht teken is. Ik loop de trap af en de woonkamer in. Vader zit voor de radio en luistert naar de berichtgeving over de oorlog.

“Hoe staat het ermee?” vraag ik zachtjes.

“Hetzelfde,” krijg ik als antwoord. “De berichtgeving is niet te vertrouwen, net als gisteren. Het enige dat ik zeker weet is dat er nog steeds gevochten wordt op de Grebbeberg en in de omgeving van Rotterdam.

Er schijnen bruggen te zijn opgeblazen. Maar door wie is niet bekend.”

“Het is rustig dus ik ga wel voor mams de boodschappen doen,” zeg ik.

“Als je maar wel goed uitkijkt. Er is hier nog niets gebeurd maar dat kan zomaar veranderen.” Mijn vader kijkt mij bezorgd aan.

“Natuurlijk doe ik dat. Ik hou echt mijn hoofd er wel bij,” probeer ik mijn vader gerust te stellen.

“Laten we eerst maar ontbijten, mams is in de keuken. Kijk maar of je haar kunt helpen.” Vader steekt nog maar een sigaret op. Door alle spanning en onzekerheid rookt hij meer dan anders.

Ik loop de keuken in. “Kan ik je helpen mams?”

“Nee hoor, alles is al klaar. Als jij het naar de eettafel brengt kunnen we ontbijten.”

Onder het eten door vraag ik mijn moeder om een briefje te maken, dan kan ik straks boodschappen doen.

Met een iets te opgewekte blik zeg ik dat het hier rustig is, dus is het veilig om te gaan. En ik zal echt de enige niet zijn. Daarom wil ik zo vroeg mogelijk gaan, want er zou wel eens gehamsterd kunnen worden.

“Goh ja, hamsteren. Daar heb ik helemaal niet aan gedacht. Laten wij ook maar wat extra inslaan,” zegt mijn moeder. “Als jij je zo aankleedt dan maak ik een briefje zodat we een paar dagen vooruit kunnen.”

Het is lekker weer als ik de deur uitga. Ik zie meer mensen buiten. De straat gaat weer een heel klein beetje leven. Een buurman verderop is in zijn voortuin bezig.

“Oorlog en Duitsers of niet, ik moet toch het onkruid wieden. En Emma, geef je vader de tip om in de hele achtertuin groente te planten. Je weet nooit of er een tekort aankomt en dan heb je tenminste wel te eten,” zegt hij tegen me terwijl hij op de steel van zijn hark leunt.

“Dank u, dat is inderdaad een hele goede tip. Ik zal het straks meteen tegen hem vertellen. Dan heeft hij gelijk wat te doen in plaats van de hele dag naar de radio te luisteren. Daar wordt een mens ook niet vrolijker van.”

Snel loop ik door richting de kruidenier op de hoek. Ik had de situatie goed ingeschat. Het is best druk en er wordt meer gekocht dan normaal. Ik zie al lege plekken verschijnen op de schappen.

Er is ook maar één onderwerp van gesprek. Niemand weet precies hoe en wat maar de een is optimistisch en de ander duidelijk pessimistisch. De enige die vrolijk is, is een meneer uit een andere straat die duidelijk een NSB-er is en luid verkondigt dat alles beter gaat worden zodra we onderdeel van het Groot Duitse Rijk zijn geworden.

De mensen worden stil nu hij in de winkel is. Alsof ze de indruk hebben dat wanneer de gevechten voorbij zijn en de Duitsers hier de baas zijn iedere negatieve opmerking tegen ze gebruikt zou kunnen worden.

Ik besluit me er niet mee te bemoeien. Het is een onzekere situatie en niemand heeft enig idee wat de dag van morgen brengt. Zorgen we ervoor dat de Duitsers zich terugtrekken, al is dit niet waarschijnlijk, worden we verslagen, of capituleren onze strijdkrachten en wat gebeurt er dan? Laten de Duitsers ons leven en werken als altijd of wordt hun grip op ons leven een harde? Niemand die het weet.

Ik sla zoveel mogelijk in, al beginnen er nu protesten te klinken van mensen die al lege schappen aantreffen. Het is goed te begrijpen maar in dit soort situaties blijkt dat mensen eerst aan zichzelf denken en dan pas aan anderen. Er komt een buurvrouw de winkel binnen waarvan ik weet dat ze kleine kinderen heeft. Er staan nog twee pakken babyvoeding op de plank en voor iemand iets kan doen bestel ik ze en loop op haar af.

“Alstublieft, het zijn de laatste pakken. Ik zag u binnenkomen en bestelde ze voor iemand anders het kon doen,” en ik stop de twee pakken in haar handen.

“Dankjewel Emma, daar kwam ik ook voor naast wat andere inkopen. Heel lief van je.” Ze kijkt me blij aan.

“Graag gedaan.” fluister ik in haar oor. “Probeer zoveel mogelijk nu in te slaan want niemand weet wanneer er weer nieuwe voorraad komt.” Ik geef haar een glimlach met een knipoog en loop door om mijn inkopen af te rekenen.

Daarna steek ik de straat over naar de melkboer om vier flessen melk te halen. Dat is meer dan we normaal op zaterdag halen, maar we houden ze wel vers door ze in een emmer met koud water te leggen.

De angst van de mensen is aan het afnemen, nu blijkt dat het na meer dan een dag van oorlog hier nog steeds rustig is.

Al lopen ze wel net zo schichtig alsof het hard regent terwijl het mooi weer is. Het vertrouwen is er nog niet.

Mijn moeder is blij dat ik weer thuis ben en nog wel met alle boodschappen en zelfs wat meer.

Terwijl ze alles uitpakt en de flessen melk in koud water zet loop ik naar mijn vader, die zich duidelijk onthand voelt, en vertel hem wat de buurman verder in de straat aan mij vertelde, dat hij de hele achtertuin moet leegmaken en zo snel mogelijk aardappelen en groente moet planten. Mooie planten en bloemen komen er wel weer als er vrede is en dit achter ons ligt. En nu kun je nog goed planten.

Mijn vader knikt: “Wat een fantastisch plan, dat ik er niet zelf op gekomen ben. Ik ga meteen met je moeder overleggen welke groenten ik moet planten en welke aardappels. Achter bij de schutting plant ik wel tabaksplanten want daar zal ook wel snel gebrek aan komen.”

Met een opgelucht gezicht dat hij eindelijk wat constructiefs kan doen loopt hij de keuken in om het idee aan moeder voor te leggen.

Even later loopt hij de achterdeur uit en de schuur in om een schop, een hark en nog wat andere spullen te pakken en gaat gelijk aan de slag.

Mijn moeder roept mij: "Emma, wil jij als vader in de tuin bezig is de lucht in de gaten houden of er geen vliegtuigen aankomen?"

Ik stel mijn moeder gerust en ga naar buiten om in de zon een sigaretje te roken en de blauwe lucht in de gaten te houden.

Mijn vader is al druk aan het spitten en de bloemen en planten, waar mijn moeder zo trots op was, verdwijnen snel op een hoop.

Zonde om al die mooie bloemen te zien verdwijnen, maar de buurman heeft gelijk. Mooie bloemen kun je niet eten.

Een uurtje later komt Loes langs en zet haar fiets tegen het hek van de voortuin.

"Ik moest er echt even tussenuit. Ben een eind gaan fietsen maar nergens is er ook maar iets van schade door de oorlog te vinden. Ik denk dat we er tot nu toe goed vanaf zijn gekomen," zegt ze met opluchting in haar stem.

"Laten we maar hopen dat het zo blijft." Al durf ik dat niet echt te hopen.

We lopen naar achteren waar vader net even pauze neemt om een kopje thee te drinken.

Ik vertel wat hij aan het doen is en dat het misschien ook wel een goed idee is voor haar ouders.

"Nou, mijn moeder is gek op haar tuin, die zal het echt niet zomaar toestaan dat mijn vader alles omschoffelt om er groente te planten."

Dat hoort mijn moeder, die net naar buiten loopt.

“Zeg maar tegen je moeder, Loes, dat ik het ook niet leuk vind maar we moeten nu verstandige beslissingen nemen. Bloemen planten kan altijd weer wanneer dit achter ons ligt en alles z’n gangetje gaat.”

Loes blijft nog een uurtje voor ze op huis aangaat.

“Ik zal het tegen mijn ouders zeggen hoor mevrouw,” zegt ze nog tegen mijn moeder voor ze weggaat.

De avond verloopt rustig. Vader doet op tijd de gordijnen dicht en houdt alleen de lamp boven tafel aan. Veiligheid voor alles. Zeker nu de straatverlichting ook uit is, is het heel donker op straat en is ieder straaltje licht op afstand al te zien, ook van boven.

We drinken koffie en kaarten wat voor we naar bed gaan. Ik heb nog totaal geen slaap en besluit maar wat te lezen.

Morgen, zondag, is het eerste Pinksterdag en ondanks de gevechten zullen er vast wel veel mensen naar de kerk gaan. Juist nu, in een onzekere tijd, hebben mensen behoefte aan steun en opbeurende woorden.

De volgende dag begint rustig. Op de radio blijft het nieuws over de oorlog en gevechten maar doorgaan en echt goed is het nieuws niet. Vooral op en rond de Grebbeberg zijn veel slachtoffers gevallen en wij moeten ons steeds verder terugtrekken.

Mijn vader schudt zijn hoofd als hij dit hoort. “Precies zoals ik zei. Het valt me nog mee hoe lang ze het volhouden.”

Later op de dag komt er nieuws binnen dat inslaat als een bom: De Koninklijke Familie is per boot naar Engeland gevlucht!

Mijn vader barst zowat uit zijn voegen als hij het hoort.

“Die ratten verlaten het zinkende schip. Wat een schurken; zij zitten veilig en laten het volk aan zijn lot over! Dat had ik nooit van ze verwacht.”

Mijn vader is daar niet alleen in. Het nieuws gonst door de straat. Buren gaan naar elkaar toe met de boodschap: “Heb je het al gehoord?”

Het volk dat enige jaren geleden nog zo massaal feest vierde bij de geboorte van Prinses Beatrix is tot op het bot geraakt en voelt zich in de steek gelaten door de Koninklijke Familie.

Het blijkt dat de kerken vanochtend voller waren dan gebruikelijk, zoals verwacht.

De rest van de dag wordt in beslag genomen door het nieuws van het front en de vlucht van de Koninklijke Familie.

Mijn vader is klaar met de achtertuin, die er nu heel leeg uitziet op een hoop groen en bloemen na.

“Zodra ik de tijd heb, koop ik zaden en ga ze planten. Ik wil geen tijd verliezen,” zegt hij met volle overtuiging.

We eten met de keukendeur open en genieten nog even van het lekkere weer.

De avond verloopt niet anders dan andere dagen en we maken het zo gezellig mogelijk. Het is fijn om de oorlog even buiten te houden.

Tweede Pinksterdag verloopt een beetje als de eerste, al druppelt nu het bericht door dat er mensen zijn die voor grof geld naar Engeland proberen te vluchten, wat lang niet iedereen lukt. Velen keren teleurgesteld naar huis terug om de gebeurtenissen af te wachten.

Dinsdag 14 mei verloopt net als de vrijdag ervoor. Mijn vader gaat niet naar de werkplaats. Er vliegen nu veel meer vliegtuigen over en het zijn zonder uitzondering allemaal Duitse.

Tot nu toe is onze stad nog steeds onbeschadigd, maar geruchten over bombardementen sluipen van straat tot straat.

De angst begint nu weer iets toe te nemen, nu de berichtgeving over de strijd minder en minder wordt en wat er komt is ronduit slecht.

Om zeven uur 's avonds maakt Generaal Winkelman bekend dat Nederland de volgende dag zal capituleren. Voor veel mensen is dit een schok, maar de meerderheid had het al verwacht.

Onder de mensen die meer weten over Nazi Duitsland dan de gewone burgers, zoals uit Duitsland gevluchte Joden, slaat de angst toe en vele tientallen plegen die nacht zelfmoord.

Na het nieuws van Generaal Winkelman zet vader de radio uit, staat op en kijkt ons aan.

“Nou, dit is wat ik al verwachtte. Nu zijn we aan de Goden overgeleverd. Laten we hopen en bidden dat de Duitsers de dagen van strijd niet op de bevolking zullen uitleven. Maar goed dat de tuin er klaar voor is. Wat er ook gebeurt, morgen ga ik zaden kopen vóór alles is uitverkocht.”

Die avond blijft het rommelig. Buiten is het stiller, nog maar een enkel vliegtuig doorbreekt de stilte, maar geschoten of gebombardeerd wordt er niet. Steeds meer mensen komen de straat op en praten met elkaar. Hoop en wanhoop wisselen elkaar af nu niemand weet wat er zal komen.

Loes loopt op me af. “Wat een nieuws hè? Morgen komen de Duitsers dus de stad binnen. Ik denk dat ik ga kijken, ga je dan ook mee?”

Ik ben nieuwsgierig genoeg om te gaan maar besluit het maar niet aan mijn ouders te vertellen. Mijn vader spreekt met Kees af, nu de gevechten voorbij zijn, om morgen maar weer naar de werkplaats te gaan en daarna naar de stad om zaden te kopen.

Kees heeft nog niets aan de tuin gedaan, maar als hij dit hoort is hij gelijk enthousiast. “Wat een fantastisch idee, ik doe met je mee.”

In de ochtend van de volgende dag roept de Burgemeester van Haarlem, de heer De Vos van Steenwijk, de bevolking op om bij de komst van de Duitsers rustig te blijven.

Na de lunch fietsen Loes en ik naar de stad om van nabij die intocht van de Duitse troepen te zien.

Die woensdagmiddag om twee uur verschijnen de eerste Duitsers op de Grote Markt. Het zijn gemotoriseerde troepen en enkele pantserwagens. Later volgen er meer. Veel mensen staan nieuwsgierig hun aankomst op te wachten.

De Duitsers worden ondergebracht in Haarlemse hotels en scholen. De eerste ‘Ortskommandant’, majoor Freude, neemt zijn intrek in enkele zalen van restaurant Brinkmann. De politie leent op verzoek enkele dienstfietsen. Haarlemse bedrijven leveren typemachines en ander kantoormateriaal.

In tegenstelling tot wat we verwachten, is de sfeer eerder vriendelijk van vijandelijk. Natuurlijk staan de NSB-ers vooraan te zwaaien, maar ook andere mensen praten met de soldaten die bij een voorbijgaande melkboer flessen melk kopen en dit netjes afrekenen.

Dit is geen uitzondering. Als er later meer komen blijkt dat dit beeld overal zo is. Na alle dagen van onzekerheid is dat wel een opluchting.

“Zie je wel,” hoorde je op meer plaatsen, “het valt wel mee, de Duitsers hebben niets tegen ons. Ze zijn hier alleen maar om makkelijker tegen de Engelsen te kunnen vechten,” is een veel gehoord gezegde.

Loes en ik fietsen voor het eerst in dagen weer opgelucht en vrij naar huis toe. We zingen zelfs hardop een liedje dat veel op de radio is te horen.

Onder het fietsen door besluit ik morgen weer naar Leiden te gaan. De universiteiten zullen nu toch wel weer open zijn?

Thuis vertel ik mams waar ik was en laat haar weten hoe het was en dat er nu echt geen reden is om bang te zijn. Voorlopig ziet alles er vredig uit. Ik vertel haar ook dat de Duitsers in de stad zijn ingekwartierd en dat dat voorlopig zo blijft. Wat er verder gaat gebeuren weet niemand. Ook niet of we nu gebombardeerd gaan worden door de Engelsen, maar dat vertel ik haar maar niet.

Als vader thuiskomt heeft hij een hele zak met zaden bij zich.

“Het was rustig op de werkplaats. Er werd meer gesproken dan gewerkt en aan het eind van de middag kwamen er Duitsers langs voor een gesprek met de directie. We zijn toen maar weggegaan. Ik ben meteen naar de zadenwinkel gegaan die gelukkig open was. Het was er zelfs minder druk dan ik gedacht had, maar volgens de meneer achter de toonbank zal dat wel snel veranderen. Maar daardoor had ik nog genoeg keuze en heb ik alles wat we wilden hebben. Goed hè?”

In een meer optimistische sfeer dan de afgelopen dagen gaan we aan tafel waar ik aan vader vertel dat ik op de Grote Markt was en de Duitsers heb zien binnenkomen.

“Ze is toch zo gevaarlijk bezig,” zegt moeder bezorgd.

“Welnee moeder, het was eerder gezellig dan wat anders,” zeg ik nogmaals om haar gerust te stellen.

Na het eten help ik mijn vader mee om de eerste zaden te planten en te begieten. Tot onze verbazing gaat ook de straatverlichting weer aan.

“Zie je wel,” zegt hij, “het gewone leven gaat weer beginnen. Dat hebben de Duitsers ook het liefst. Geen gedoe, maar ieder het zijne.”

De volgende dag neem ik, net als de maanden ervoor, in de ochtend de trein naar Leiden en wandel naar waar ik moet zijn. Binnen is het luidruchtig. Overal zijn er discussies over wat te doen en deze gaan van negeren en samenwerken tot verzet, al dan niet gewapend.

Eén van de studenten die vanwege de Duitse intocht in zijn NSB-uniform is gekomen roept een stel mensen om zich heen en vertelt dat de Duitsers het alleen maar goed met ons voor hebben, dat de strijd straks tegen het Bolsjewisme zal gaan en dat Nederland daar vol achter moet staan. De meeste joelen hem weg, maar als hij luidkeels roept dat onze Koninklijke Familie ons in de steek heeft gelaten door naar Engeland te vluchten wordt het toch even wat stiller. Velen geven hem hierin gelijk en als er iemand op de achtergrond roept: “Leve de Koningin,” krijgt hij maar weinig mensen mee.

Maar de meesten hebben nog geen idee wat te gaan doen en na een paar uur gaan ze óf naar huis óf naar de collegezalen.

Een medestudente loopt naar me toe en zegt: “Laat ze maar schreeuwen die jongens, ze weten toch niet wat ze doen. Kom, dan we gaan we naar college, want Duitsers of niet, we hebben straks nog een tentamen.”

Dat is een gezond advies. Zolang er geen duidelijkheid is kunnen we ook geen standpunt innemen. Ik schuif naast haar in de bank en sla mijn boeken en notitieblok open.

Na college draait ze zich om en zegt: “Nog even een bakje koffie voor we gaan?”

Dat lijkt me een prima idee en ik loop achter haar aan naar de mensa. Vlak ervoor draait ze zich om.

“Oh, wat onbeleefd van me, ik heb me nog niet eens voorgesteld. Ik ben Els.”

“En ik ben Emma, aangenaam.” En heel vormelijk geven we elkaar een hand waardoor we in de lach schieten.

Onder de koffie door kletsen we over de afgelopen dagen. Ook bij Els thuis in Amsterdam waren ze bang voor bombardementen maar er is gelukkig niets gebeurd. Ik vertel over de tuin die mijn vader aan het omzetten is naar een groentetuin.

“Bij ons hoeft dat niet,” zegt Els, “wij wonen op drie hoog en mijn vader heeft al jaren een volkstuin vlakbij het spoor.”

“Dan zijn jullie er dus goed op voorbereid.”

Het blijkt dat wij verschillende college's delen en ter plekke maken wij de afspraak dat we dan op elkaar zullen wachten.

Gearmd lopen we naar het station waar we ieder op onze trein wachten. Els zwaait nog even naar me vlak voor haar trein komt.

Voor het eerst in een paar dagen stap ik met het prettige gevoel een nieuwe vriendin te hebben gevonden in de trein naar huis.

De komende weken tot de zomervakantie gebeurt er niet veel.

Soms geeft de radio aan dat bepaalde wegen 's nachts voor gewoon verkeer gesloten zullen zijn in verband met troepenverplaatsingen.

Het aantal Duitse militairen op straat valt wel mee.

Diegenen die er zijn, zijn uiterst vriendelijk en zeker tegen de mensen die de moeite doen om Duits met hen te spreken.

Hebben al die uren stampen toch nog nut gehad.

Na een paar weken is het studiejaar ten einde en begint de zomervakantie.

Els en ik hebben afgesproken om een keer samen naar het strand te gaan.

Haar ouders hebben vanwege het werk van haar vader een telefoon dus ik kan haar bellen. Dat maakt het een stuk gemakkelijker. Op de hoek van onze straat staat een telefoonsel.

Die eerste weken van de Duitse bezetting wacht de Haarlemse bevolking af wat er gaat gebeuren. Tot verwondering van de mensen gedragen de Duitsers zich netjes. De soldaten verschijnen op straat, betalen voor hun inkopen in de winkels, strelen de kinderen over hun haar en lachen tegen de meisjes. De kranten schrijven over de beleefdheid van de Duitse militairen. In Den Haag houdt Seyss-Inquart, het nieuwe hoofd van het landsbestuur, een toespraak waarin hij de Duitse soldaten het bevel geeft al het mogelijke te doen om de Nederlanders voor zich te winnen.

De mensen van de politie en de ambtenaren hebben het moeilijk. Op het hoofdbureau, in de Smedestraat, weet men wie met de Nazi-ideeën sympathiseert. Maar wat moet je doen? Neem je ontslag, dan komt er een NSB-aanhanger voor je in de plaats. Als je blijft zitten, dan moet je met de Duitsers samenwerken. Op het stadhuis staan de ambtenaren voor hetzelfde probleem.

De meeste Haarlemmers pakken het gewone leven weer op. Men gaat aan het werk, of naar school en de vrije tijd brengt men door zoals men dat gewend is. Op zondag naar de kerk of naar het sportveld. Of beide. En op een mooie zomerdag naar het bos of het strand.

In juni worden de militairen die overal in Nederland in Duitse gevangenschap zijn geraakt en naar gevangenkampen vervoerd na bemiddeling van Generaal Winkelman 'op groot verlof' gestuurd, oftewel ze werden vrijgelaten en naar huis gestuurd. Een enkeling met de belofte geen vijandelijkheden tegen de Duitse Bezettingmacht te ondernemen. Het nieuws dat hun man of vader na een paar weken weer thuis kwam werd natuurlijk met grote vreugde ontvangen.

Haarlem is vijandelijk gebied voor de Engelsen, want IJmuiden, de Hoogovens en Schiphol en de fabrieken van Fokker zijn dichtbij.

Militaire actie in de lucht is iets volkomen nieuws. Dat blijkt uit de reactie van de mensen op de luchtgevechten. Als er alarm wordt gegeven, loopt in het begin iedereen naar buiten om te gaan kijken. Sommigen klimmen zelfs op het dak. Pas nadat een aantal slachtoffers te betreuren is, dringt het tot de mensen door dat ze gevaar lopen. Want er kan van alles uit de lucht vallen. Niet alleen bommen, maar ook onderdelen van aangeschoten vliegtuigen of de vliegtuigen zelf.

Op 6 juli 1940 wordt voor het eerst een Engels vliegtuig neergeschoten aan de Oudeweg. Zeven huizen branden af, maar er zijn geen slachtoffers. De eerste bom op Haarlem valt op 27 juni in hetzelfde jaar. Zes mensen worden gedood.

Erger wordt het in de nacht van 2 en 3 oktober. Er vallen bommen in het Rozenprieel en in de Slachthuisbuurt. De bommen zijn mogelijk bestemd voor de NS-werkplaats, maar komen terecht in woongebieden. Een slordige vergissing van de RAF, de Engelse luchtmacht. Het aantal doden bedraagt zeventien; twaalf huizen worden totaal vernield en vierendertig andere zwaar beschadigd.

De zomer verloopt wat de Duitse bezetting betreft zonder incidenten. Als het maar even kan trekken Els en ik er op uit. Naar de stad, de duinen of naar het strand waar de blonde Els genoeg aandacht trekt van de goedgebouwde Duitse soldaten in zwembroek.

Ze lacht vriendelijk naar ze, zegt soms wat, maar verder wil ze niets van ze weten.

“Ik ga echt niet met de vijand heulen en knappe soldaten maken geen indruk op me,” zegt ze met een blik van ‘daar valt niet aan te tornen’.

En maar goed ook. We hebben het fijn samen. In deze tijd groeien we steeds meer naar elkaar toe. Els blijft soms ook een paar dagen bij ons logeren zodat ze niet te veel geld aan de trein kwijt is.

Omdat mijn vader bij de NS-werkplaats werkt hebben wij vrij reizen maar Els gaat liever naar de duinen en het strand dan in de stad te blijven hangen.

Ik kan ook goed met haar ouders opschieten. Het zijn hele aardige mensen met heerlijke Amsterdamse humor, al moest ik daar in het begin wel een beetje aan wennen.

Zo lopen de zomerweken in elkaar over en voor we het goed en wel door hebben is het alweer bijna tijd voor het nieuwe studiejaar.

In een van de nachten voor het begin slaapt Els bij me. Het is een warme nacht en het raam staat wijd open.

“Pfff,” zegt ze plotseling, “met deze warmte kan ik niet slapen.” Ze gaat rechtovereind in bed zitten en steekt een sigaret op.

Ook ik lig te baden in het zweet en kom uit bed.

“Het is ook veel te warm voor een pyjama,” en ik trek mijn jasje en broek uit. Alleen nog gekleed in slip ga ik voor het raam zitten.

“Dat scheelt een hoop zeg!”

Els lacht: “Jij durft nogal! Wat als ze je zien?”

Ik kijk met een gemaakt hooghartige blik om. "Dan zullen ze hooguit kunnen zeggen dat ik er bijzonder goed uitzie." En met een knik bevestig ik mijn eigen uitspraak.

"Je hebt gelijk ook," zegt ze en volgt mijn voorbeeld.

Els komt naast me zitten, slaat een arm om mij heen en leunt tegen me aan.

Ze geeft mij een sigaret en voor een paar minuten zitten we stil in het beetje koele wind dat er is en roken we onze sigaretten.

Het voelt vreemd maar ook prettig aan, het naakte lichaam van Els.

Ik realiseer me dat dit voor het eerst is dat ik dit zo ervaar.

Op school was ik altijd vrij druk bezig. De jongens die daar waren, waren niet echt de moeite waard en op een bepaalde manier was ik daar ook zeker nog niet aan toe.

Ik was daarin echt niet de enige. Meer meiden uit mijn klas waren meer met hun toekomst bezig dan zich om de jongens te bekommeren, die op hun beurt ook niet al te veel moeite deden, ook al ontstonden er in de laatste jaren wel stelletjes die dan ook samen zijn gaan studeren.

In mijn eerste studiejaar moest ik mij flink inspannen om aan het studentenleven en de vele colleges te wennen. Dit gecombineerd met het uitbreken van de oorlog in september 1939 had ik meer dan genoeg aan mijn hoofd.

Het toevallig ontmoeten van Els vlak na de capitulatie geeft mij meer rust en een sociaal leven. Omdat zij ook studeert kunnen wij er met elkaar over praten en elkaar helpen. We zitten in het zelfde schuitje.

Qua persoonlijkheid passen we goed bij elkaar en in deze zomer is er geen enkele wrijving. Ik voel mij gelukkig bij haar en ik neem aan zij met mij ook.

Haar zo bloot tegen mij aan te voelen met haar hoofd op mijn schouder is wel nieuw maar niet vreemd. Het voelt zelfs vertrouwd aan, hoewel ik dit nog nooit met iemand heb gedeeld. Haar haren kietelen zo op mijn rug dat ik ervan moet lachen.

Els kijkt me aan met een blik van ‘wat heb jij nou?’

Als ik het vertel krabt ze me op mijn rug en staat op.

“Het is al na twaalven, tijd om te slapen anders zijn we morgen gesloopt.” En daarin heeft ze volkomen gelijk.

Even later liggen we op bed boven op de dekens en nog steeds is het warm. Ik staar naar het plafond maar als ik hoor dat Els slaapt draai ik me naar haar om. Het is een mooie vrouw en ik ben blij dat ze hier bij me is, samen in mijn niet al te grote kamer.

Heel even streel ik met mijn hand door haar haar. Voorzichtig om haar niet wakker te maken. Kijkend naar haar val ook ik in slaap.

Hoofdstuk Twee

De eerste weken van het nieuwe studiejaar in september zijn niet veel anders dan gebruikelijk. Er worden nog wel discussies gevoerd maar niet meer zo fel als eerst. De zomer heeft duidelijk de scherpe kantjes eraf gehaald en naast de bezetting, waar niet veel negatiefs van te merken is, richten de meeste studenten zich nu weer op hun studie. Els en ik proberen zoveel mogelijk samen te zijn en als het kan ook samen te studeren. Soms ga ik het weekend naar Amsterdam, maar meestal komt ze naar Haarlem. Ze voelt zich daar meer op haar gemak, mede ook omdat de bezetting hier minder zichtbaar is op straat dan in Amsterdam.

Loes heeft ondertussen ook met Els kennis gemaakt en als er geen studiewerk te doen is proberen we met z'n drieën zoveel mogelijk lol te maken. Loes is geslaagd voor haar H.B.S. en studeert in Amsterdam. Haarlem heeft niet zoveel te bieden als het gaat om amusement maar er is tenminste een dancing die we leuk vinden en er zijn een paar bioscopen die nu meer bezoekers trekken dan anders.

De mensen willen op de hoogte blijven van de vorderingen in de oorlog al is het nieuws niet zo optimistisch als gehoopt.

Ook Frankrijk is gevallen, al blijft er een onbezet stuk over, onder gezag van de oude held uit de Eerste Wereldoorlog Generaal Petain, die dit in samenwerking met de Duitsers heeft weten te bewerkstelligen.

Vichy Frankrijk noemt men het op de Journaal in de bioscoop en de door Duitsers gecontroleerde berichtgeving doet alsof ze dit volledig uit goedheid hebben gedaan.